

Εθνικό και Καποδιστριακό
Πανεπιστήμιο Αθηνών
Σχολή Ν.Ο.Π.Ε.
Τμήμα Νομικής
Πανεπιστημιακό Έτος 2008-2009

ΜΑΘΗΜΑ

Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα

ΘΕΜΑ

« Σάτιρα » (satire)

Διδάσκων Καθηγητής

Κος. Ανδρ. Δημητρόπουλος

Επιμέλεια Φοιτήτριας

Κορμπή Ιωάννα

A.M. 13402006183

τηλ. 6976367146

Αθήνα, Μάιος 2009

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ:

<i>Εισαγωγή-Θέμα</i>	2
1.ΣΑΤΙΡΑ	3
Α. Εννοιολογική προσέγγιση της σάτιρας	3
Β. ΜΜΕ και σάτιρα	4
Γ. Θεωρία των «προσώπων της επικαιρότητας»	5
α)η αφορμή για τη δημιουργία της θεωρίας των «προσώπων της επικαιρότητας».....	5
β)η διάκριση σε απόλυτα και σχετικά «πρόσωπα της επικαιρότητας».....	5
γ)τα απόλυτα πρόσωπα της επικαιρότητας	6
Δ. Η σάτιρα, όπως παρουσιάζεται στην καθημερινή μας ζωή.....	7
2.ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΖΩΗ	8
Α. Το απαραβίαστο της ιδιωτικής ζωής – Κατοχυρώσεις	8
α)τα όρια της προσβολής του εννόμου αγαθού του απαραβίαστου της ιδιωτικής ζωής.....	8
β)η σύγκρουση του ατομικού δικαιώματος της ιδιωτικής ζωής και το δημόσιο συμφέρον της ενημέρωσης του κοινού.....	9
γ)το δικαίωμα επί της ίδιας εικόνας.....	10
3.ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ ΣΦΑΙΡΑΣ	10
4.ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ	11
5.ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ	11
Α. Συνταγματική Κατοχύρωση.....	11
Β. Ανάπτυξη της προσωπικότητας.....	12
Γ. Η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας και ΜΜΕ.....	13
Δ. Μέσα προστασίας της προσωπικότητας.....	14
6.ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΓΝΩΜΗΣ	16
Α. Συνταγματική Κατοχύρωση.....	15
α)οι μορφές της ελευθερίας της γνώμης.....	15
i)1 ^η μορφή-ελευθερία διαμόρφωσης της γνώμης	15
ii)2 ^η μορφή-ελευθερία έκφρασης της γνώμης	15
iii)3 ^η μορφή-ελευθερία διάδοσης της γνώμης	16
Β. Περιορισμοί.....	16
7.ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ	16
8.ΡΑΔΙΟΤΗΛΕΟΡΑΣΗ	17

ΕΙΣΑΓΩΓΗ - ΘΕΜΑ

Η παρούσα εργασία πραγματεύεται το θέμα «Σάτιρα» και εκπονείται στα πλαίσια του μαθήματος «Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα».

Ιδιαίτερη σημασία δίνεται στον προσδιορισμό της έννοιας δικαιωμάτων, των οποίων η άσκηση έρχεται είτε σε αντιπαράθεση είτε σε συμφωνία με την έννοια της σάτιρας. Τα δικαιώματα, που αναλύονται στη συνέχεια, είναι το δικαίωμα της ελεύθερης έκφρασης μέσω των ΜΜΕ(τύπος, ραδιοτηλεόραση) και το δικαίωμα της ελευθερίας τόσο της προσωπικότητας όσο και της προστασίας της ιδιωτικής σφαίρας. Τα δικαιώματα αυτά έρχονται συχνά σε σύγκρουση, διαταράσσοντας την ισορροπία των πραγμάτων.

Βασισμένη σε θεωρίες, που αφορούν τη σύγκρουση αυτή, γίνεται λεπτομερής ανάλυση των δικαιωμάτων αυτών και προσπάθεια οριοθέτησής τους, υιοθετώντας την απαραίτητη θεωρία.

Σκοπός της εργασίας αυτής είναι να γίνει κατανοητό ότι δεν υπάρχει τελικά σύγκρουση των θεμελιωδών δικαιωμάτων, εφόσον ο νομοθέτης έχει προνοήσει κατοχυρώνοντας με ορισμένους θεσμούς την ταυτόχρονη άσκηση αυτών των δικαιωμάτων.

1. ΣΑΤΙΡΑ

A) Εννοιολογική οριοθέτηση της σάτιρας

Προλογίζοντας θεωρείται σκόπιμο να δοθεί ένας ορισμός της λέξης σάτιρα, όπως αυτός δίνεται στα λεξικά¹: 1) λογοτεχνικό είδος, όπου ασκείται κριτική με τρόπο σκωπτικό σε πρόσωπα και καταστάσεις της κοινωνίας με σκοπό τη διόρθωσή τους. 2) διακωμώδηση, σκωπτική κριτική.

Με βάση λοιπόν τα παραπάνω οι άνθρωποι προσδίδουν διαφορετικό νόημα στη λέξη σάτιρα, ανάλογα με το πώς την αντιλαμβάνεται ο καθένας.

---

¹ Λεξικό Μπαμπινιώτης

Έτσι με κριτήρια καθαρά υποκειμενικά μεμονωμένες συμπεριφορές και κινήσεις άλλοτε προσλαμβάνονται ως υφιστάμενες στα πλαίσια της σάτιρας και άλλοτε ως υπέρβαση των πλαισίων αυτών. Ποια όμως στ' αλήθεια είναι τα όρια της σάτιρας; Από πού ξεκινά και πού τελειώνει; Πότε πρέπει να γίνεται; Μπορεί κανείς ισχυριζόμενος την υποβάθμιση διαφόρων θεμελειωδών δικαιωμάτων να φιμώσει τη σάτιρα; Μέχρι πού μπορεί να φτάσει άραγε η ασπίδα της σάτιρας;

Τα ερωτήματα αυτά είναι μάλλον ρητορικά, εφόσον κανείς άλλος εκτός του νομοθέτη δεν μπορεί να δώσει απάντηση. Και αυτό, γιατί μόνο αυτός είναι σε θέση να συνεκτιμήσει τις συνθήκες, το είδος της σάτιρας και τα πρόσωπα από τα οποία και προς τα οποία γίνεται.

B) ΜΜΕ και Σάτιρα

Η εμφάνιση και η επέμβαση της τέταρτης εξουσίας στη ζωή των ανθρώπων κάνει όλο και πιο έντονη την εμφάνιση της σάτιρας, εφόσον κατά βάση της δίνει το μεγαλύτερο βήμα. Όλα τα ΜΜΕ - τηλεόραση, τύπος - με διαφορετικά μέσα το καθένα (η πρώτη μέσω εκπομπών και ο δεύτερος μέσω εφημερίδων και περιοδικών) προωθούν την ύπαρξη της σάτιρας, καθώς αυτή γίνεται ευρύτατα αποδεκτή. Ωστόσο σατιρικές εκφάνσεις παρατηρούνται και στο θέατρο (επιθεωρήσεις κτλ), στους τοίχους (συνθήματα, αφίσες κτλ) αλλά και στο διαδίκτυο.

Όσον αφορά την απήχηση της σάτιρας στους ανθρώπους είναι χαρακτηριστικό πως όλο και περισσότεροι ιδιοκτήτες των μέσων επιτρέπουν την ύπαρξη σατιρικών εκπομπών. Επιπλέον πολλοί από τους σατιριζόμενους ανέχονται την κριτική, υποστηρίζοντας με τον τρόπο αυτό την πολυφωνία και το δικαίωμα της έκφρασης. Φυσικά σαν κίνητρο του οποιοδήποτε επαγγελματία ή ερασιτέχνη, που ασχολείται με τη σάτιρα, θα πρέπει να επισημάνουμε τόσο την θέληση έκφρασης της άποψής τους όσο και το κέρδος.

Ως τρόπος έκφρασης η σάτιρα αναμφισβήτητα δίνει στον καθένα το δικαίωμα να εκφράσει την άποψή του, γεγονός, το οποίο σε αντίθετη περίπτωση μπορεί να μην το είχε. Επιπλέον ο σατιρικός τρόπος έκφρασης εμφανίζει με δημιουργικό τρόπο τα θέματα που ταλανίζουν την καθημερινότητα και περνά ευκολότερα κάποια μηνύματα, οξύνοντας την σκέψη και τη ικανότητα αντίληψης.

Γ) Θεωρία των « προσώπων της επικαιρότητας » (θεωρία της Zeitgeschichte)²

α) η αφορμή για τη δημιουργία της θεωρίας « των προσώπων της επικαιρότητας ».

Η αφορμή για τη δημιουργία της θεωρίας αυτής ήταν η παράγραφος 23 του γερμανικού νόμου περί πνευματικής ιδιοκτησίας των έργων πλαστικών τεχνών και φωτογραφίας της 9. 1. 1907.

Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή καθίσταται επιτρεπτή η διανομή και η έκθεση σε κοινή θέα εικόνων που ανήκαν στην περιοχή της επικαιρότητας (Zeitgeschichte), χωρίς την απαιτούμενη συναίνεση. Έτσι λοιπόν, βάσει της διάταξης αυτής, νομιμοποιείται η ελεύθερη δημοσίευση εικόνων χωρίς τη συναίνεση του εικονιζόμενου, εφόσον αυτός ανήκει στη στα πρόσωπα, που απασχολούν την επικαιρότητα.

β) η διάκριση σε απόλυτα και σχετικά πρόσωπα της επικαιρότητας (absolute und relative personen der zeitgeschichte)³

---

² .Φίλιας Β. Η ελευθερία του τύπου έναντι του δικαιώματος επί του ιδιωτικού βίου σελ.39, επ.

Ως πρόσωπα της επικαιρότητας, σύμφωνα με τον γερμανικό νόμο, θεωρούνται εκείνα τα πρόσωπα, τα οποία αναπτύσσουν δραστηριότητα γενικού ενδιαφέροντος, καθώς ένα τμήμα της ζωής τους λαμβάνει κατ' ανάγκη δημοσιότητα, πράγμα, το οποίο δεν μπορεί να αποφευχθεί. Τα πρόσωπα αυτά απασχολούν τακτικά την επικαιρότητα λόγω της άσκησης κάποιου λειτουργήματος.

Ωστόσο υπάρχουν και πρόσωπα, τα οποία αν και δεν ασκούν καμία δημόσια λειτουργία, τυχαίνει κάποιες φορές εκτάκτως να λαμβάνει δημοσιότητα κάποιο μέρος της ζωής τους. Με βάση λοιπόν την παραπάνω οπτική ο γερμανός καθηγητής Neumann Deusberg διαίρεσε τα πρόσωπα που απασχολούν την επικαιρότητα σε δύο κατηγορίες: τα **απόλυτα** και τα **σχετικά**. Ως απόλυτα νοούνται, όσα απασχολούν τακτικά την επικαιρότητα και ως σχετικά όσα την απασχολούν πρόσκαιρα. Τα δεύτερα ενδιαφέρουν την επικαιρότητα εξαιτίας ενός συγκεκριμένου γεγονότος, που μπορεί να είναι εκτεταμένης ή περιορισμένης χρονικής διάρκειας.

Βέβαια, αν και ο νόμος αναφέρεται μόνο στο επιτρεπτό της δημοσίευσης εικόνας πρόσωπου που ανήκει στην επικαιρότητα, η θεωρία της Zetgeschichte επεκτείνεται και σε γεγονότα, που αφορούν τη ζωή ενός πρόσωπου και που μπορούν να προκαλέσουν την προσβολή της προσωπικότητάς του με π.χ. δημοσίευση πληροφοριών, προσβολή της τιμής, προσβολή επί των προϊόντων της διανοίας, παραβίαση του ιδιωτικού βίου.

γ) τα απόλυτα πρόσωπα της επικαιρότητας

Μιλώντας πιο συγκεκριμένα για τα απόλυτα πρόσωπα της δημοσιότητας, αυτά καθίστανται τέτοια λόγω κάποιας συγκεκριμένης ιδιότητάς τους. Το δικαιολογημένο ενδιαφέρον της κοινής γνώμης για τα άτομα αυτά καλύπτεται με τη δημοσίευση από τα ΜΜΕ πληροφοριών σχετικών με τη ζωή τους, προκειμένου να καταστεί η πληροφόρηση του κοινού πλήρης και ολοκληρωμένη.

---

³ Μιχαηλίδης-Νουαρός Γ. Το απαραβίαστο του ιδιωτικού βίου και η ελευθερία του τύπου σελ.387

Έτσι λοιπόν ορισμένα γεγονότα του ιδιωτικού βίου των απολύτων προσώπων της επικαιρότητας, που συνδέονται με τη λειτουργία και την ιδιότητα των προσώπων αυτών, δημοσιεύονται κατά κάποιο τρόπο αναγκαία χάριν της ολοκληρωμένης ενημέρωσης του κοινού. Ωστόσο είναι αναγκαίο τα γεγονότα αυτά να περιοριστούν σε ειδήσεις που αφορούν και συνδέονται αποκλειστικά με την ιδιότητα του εκάστοτε προσώπου, όπως άλλωστε προαναφέρθηκε. Βέβαια, επειδή τα γεγονότα αυτά δεν είναι ίδια για όλα τα απόλυτα πρόσωπα της επικαιρότητας, είναι σκόπιμα η διάκριση των προσώπων αυτών σε πρόσωπα «γενικού ενδιαφέροντος» και σε πρόσωπα «περιορισμένου ενδιαφέροντος».

Σχετικά με τα πρώτα παρατηρητέο είναι το γεγονός ότι τα πρόσωπα αυτά ενδιαφέρουν κατά ένα μεγάλο ποσοστό το κοινό. Έτσι λοιπόν φαντάζει αναγκαία η κοινοποίηση γεγονότων της ιδιωτικής τους ζωής, που όχι μόνο συνδέονται άμεσα με την ιδιότητά τους, αλλά και έμμεσα. Χαρακτηριστικά αναφέρεται πως «όσο υψηλότερη θέση κατέχουν στο δημόσιο βίο τα πρόσωπα της απόλυτης επικαιρότητας, τόσο πιο περιορισμένη η σφαίρα του ιδιωτικού απορρήτου τους, τόσο περισσότερο είναι υποχρεωμένα να ανέχονται προσβολές της προσωπικότητάς τους».

Όσον αφορά τα δεύτερα, αυτά δεν απασχολούν τόσο την κοινή γνώμη, ώστε να καθίσταται αναγκαία η δημοσίευση πληροφοριών, που συνδέονται άμεσα με το πρόσωπό τους. Αρκεί λοιπόν η κοινοποίηση ειδήσεων, που σχετίζονται καθαρά με το λειτούργημά τους.

Δ) Η σάτιρα όπως παρουσιάζεται στην καθημερινή μας ζωή

Η σάτιρα βαλλόταν από τη γέννησή της. Από τότε που ο Αριστοφάνης ανέλαβε το έργο αυτό, η σάτιρα βαλλόταν, συνεχίζει να βάλλεται και θα συνεχίσει να βάλλεται και μαζί με αυτήν και οι εκπρόσωποί της.

Καθημερινά παρατηρείται το φαινόμενο να αποκαλείται εφήμερη, άμεση και πρόχειρη, όπως θεωρείται και το θέαμα που προσφέρει και υπηρετεί. Οι εκπρόσωποί της έχουν δεχτεί μομφές και κατηγορίες για το προσβλητικό, για τους θιγόμενους, χαρακτήρα του περιεχομένου που πραγματεύεται η σάτιρα. Οι αναφερόμενοι στα κείμενα των σατιρικών

εκπομπών ισχυρίζονται προσβολή της προσωπικότητάς τους και της επαγγελματικής τους υπόστασης.

Συχνά γινόμαστε μάρτυρες του φαινομένου αυτού που τείνει να γίνει συνήθεια. Σατιρικές εκπομπές προβάλλονται καθημερινά στην τηλεόραση, σατιρικές παραστάσεις λαμβάνουν χώρα και μαζί με αυτές γεννιούνται και προβλήματα που σε ακραίες περιπτώσεις καταλήγουν στα δικαστήρια. Ωστόσο παρά τις επιθέσεις που δέχεται η σάτιρα υπάρχουν και οι θετικές πλευρές της που αναγνωρίζονται.

Συγκεκριμένα, μέσω αυτής προβάλλεται η δημιουργική και διασκεδαστική όψη της καθημερινότητας. Επίσης το ενδιαφέρον των θεατών και των ακροατών για τα κοινά οξύνεται. Το κοινό ανταποκρίνεται με μεγάλο ζήλο στην καλοπροαίρετη σάτιρα, η οποία έχει αποτελέσει και «γέφυρα πολιτισμού» μέσω διάφορων εκδηλώσεων που έχουν πραγματοποιηθεί. (π.χ. Έκθεση γελοιογραφίας σε παγκόσμιο επίπεδο με πρωτοβουλία του Υπουργείου Πολιτισμού).

2. ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΖΩΗ

A) Το απαραβίαστο της ιδιωτικής ζωής⁴ - Κατοχυρώσεις

Το έννομο αγαθό της ιδιωτικής ζωής προστατεύεται συνταγματικά στο άρθρο 9 του Συντάγματος έναντι του κράτους και μεταξύ των ιδιωτών. Επίσης προστατεύεται με το άρθρο 8 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Προστασία παρέχεται ακόμη και στον αστικό κώδικα με το άρθρο 57, το οποίο αναγνωρίζει το δικαίωμα στην προσωπικότητα περικλείοντας έτσι και την προστασία του απορρήτου της ιδιωτικής ζωής. Ο ΠΚ τέλος στο άρθρο 366 προβλέπει το ατιμώρητο της δυσφημίσσεως, σε περίπτωση που το δυσφημιστικό γεγονός είναι αληθινό, απαγορεύοντας ωστόσο την απόδειξη της αλήθειας του γεγονότος.

---

⁴ .Μιχαηλίδης-Νουαρός Γ. Το απαραβίαστο του ιδιωτικού βίου και η ελευθερία του τύπου σελ.387

**α) τα όρια της προσβολής του εννόμου αγαθού του
απαραβίαστου της ιδιωτικής ζωής**

Πότε όμως διαπιστώνεται η προσβολή του εννόμου αγαθού του απαραβίαστου της ιδιωτικής ζωής; Τα όρια δεν είναι εύκολα και απόλυτα διακριτά. Ο γενικός κανόνας λέει πως τέτοια προσβολή έχουμε «κάθε φορά που στοιχεία της ιδιωτικής ή οικογενειακής ζωής κοινοποιούνται χωρίς τη συναίνεση του θιγόμενου προσώπου». Αντικρούοντας ωστόσο την άποψη αυτή, μια άλλη οπτική θεωρεί πως το κοινό έχει αξίωση ενημέρωσης, η οποία όμως δεν είναι ρητά κατοχυρωμένη στο Σύνταγμα.

Και αυτό, γιατί χωρίς αυτή την ενημέρωση ο κάθε κοινός άνθρωπος δεν θα είναι σε θέση να ασκήσει υπεύθυνα το συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμά του (άρθρο 5 παρ 1 του Σ) της συμμετοχής του στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας παράλληλα με το επίσης κατοχυρωμένο εκλογικό του δικαίωμα (άρθρο 51 παρ 3 του Σ). Με βάση λοιπόν τα παραπάνω ο τύπος έχει το δικαίωμα πληροφόρησης του κοινού.

**β) η σύγκρουση του ατομικού δικαιώματος του απαραβίαστου
της ιδιωτικής ζωής και το δημόσιο συμφέρον της ενημέρωσης του
κοινού**

Είναι εμφανές λοιπόν πως καταλήγουμε στη σύγκρουση του ατομικού δικαιώματος της ιδιωτικής σφαίρας και το δημόσιο συμφέρον της ενημέρωσης του κοινού. Τα όρια φυσικά δεν είναι διακριτά και η λύση φαντάζει πολύ δύσκολη. Ως μόνη πιθανή λύση φαίνεται η στάθμιση των δύο αγαθών του *Güterabwägung*. Το γεγονός φυσικά πως κανένα από τα δύο αγαθά δεν είναι *a priori* υπέρτερο ή υποδεέστερο του άλλου αποκλείει μία γενική και αφηρημένη στάθμιση.

Αναμφισβήτητα, όσο περισσότερο περιβάλλει κανείς τον εαυτό του στην πολιτική, οικονομική, καλλιτεχνική και εν γένει δημόσια ζωή της χώρας, τόσο περισσότερο πρέπει να ανέχεται αφενός την αποκάλυψη πιο ιδιαίτερων πτυχών της προσωπικής του ζωής και αφετέρου την άσκηση σκληρής

κριτικής στο πρόσωπό του. Έτσι λοιπόν **το μέτρο απορρήτου της ιδιωτικής ζωής είναι μεταβλητό.**

Βέβαια υπάρχει ένας απαραβίαστος πυρήνας, ο οποίος βάλλεται όταν προσβάλλονται ή αποκαλύπτονται λεπτομερώς πλευρές της ενδόμυχης ζωής ενός ατόμου, σε σημείο που να θίγεται η αξιοπρέπειά του.

Ωστόσο είναι γενικώς αποδεκτό πως σε ορισμένες περιπτώσεις το ενδιαφέρον του κοινού δεν είναι δικαιολογημένο, εφόσον δεν έχει σχέση με το δημόσιο συμφέρον, και απλώς αποτελεί απρόκλητη σκανδαλοθηρία. Στις περιπτώσεις αυτές προηγείται πάντα η προστασία της προσωπικότητας έναντι του απλώς οικονομικού ενδιαφέροντος του τύπου να αυξήσει την κυκλοφορία με σκανδαλοθηρικά δημοσιεύματα.

γ) Δικαίωμα επί της ίδιας εικόνας

Όσον αφορά το δικαίωμα επί της ίδιας εικόνας, σύμφωνα με αυτό τα ΜΜΕ δεν δύνανται να δημοσιεύσουν την εικόνα ενός προσώπου, οποιασδήποτε μορφής και αν είναι αυτή (φωτογραφία, σκίτσο κτλ), χωρίς την άδεια του προσώπου αυτού. Ωστόσο εξαίρεση αποτελούν τα λεγόμενα πρόσωπα της σύγχρονης ιστορίας, των οποίων μπορούν να δημοσιεύουν εικόνες χωρίς τη συγκατάθεση αυτών. Αυτό δικαιολογείται από την ανάγκη ενημέρωσης του κοινού.

3. ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ ΣΦΑΙΡΑΣ (άρθρο 9 παρ. 1 του Σ.)

Η ιδιωτική ζωή αντιπαρατάσσεται στο δημόσιο βίο, δηλαδή στην κοινωνική επαγγελματική ζωή στο βαθμό που συμπεριλαμβάνει τις σχέσεις του ατόμου με ανοιχτό κύκλο προσώπων ή αποσκοπεί να επηρεάσει τα κοινά ή τα δημόσια πράγματα.

Αντίθετα η ιδιωτική ζωή περιορίζεται στο ίδιο το άτομο, την οικογένεια και το στενό κύκλο των φίλων και των γνωστών του. Η ιδιωτική ζωή του ατόμου είναι απαραβίαστη και αυτό σημαίνει ότι στη ζωή του καθενός ανθρώπου υπάρχει ένας πυρήνας στον οποίον κυριαρχεί αυτός μόνο και στον οποίο δεν μπορεί να διεισδύει το κράτος.

Βέβαια το όριο και το περιεχόμενο αυτής καθορίζεται από το ίδιο το άτομο. Η διακήρυξη αυτή δηλαδή σημαίνει την απαγόρευση της δημοσιοποίησης (ή κοινωνικοποίησης) της ζωής του ανθρώπου. Όλα τα φυσικά πρόσωπα είναι φορείς αυτού του δικαιώματος. Προσβολές εκ μέρους άλλων ιδιωτών απαγορεύονται από ποινικές και αστικές διατάξεις που προβλέπουν κυρώσεις στη περίπτωση παραβιάσεώς τους.

4. ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ (άρθρο 5 παρ. 3 Σ.)

Στο άρθρο 5 παρ 3 του Συντάγματος αναφέρεται ο όρος «προσωπική ελευθερία» με την έννοια της σωματικής ή φυσικής ελευθερίας. Με άλλα λόγια ο όρος χρησιμοποιείται με την έννοια της ελευθερίας σωματικής κινήσεως του ατόμου.

Στην ελευθερία αυτή περιλαμβάνεται επίσης η ελευθερία κυκλοφορίας με οποιοδήποτε μέσο, η ελευθερία τόπου διαμονής και κατοικίας, η ελευθερία εξόδου από τη χώρα και η ελευθερία επανόδου σε αυτή. Κατοχυρώνεται επιπλέον η ελευθερία αναπτύξεως της προσωπικότητας σαν γενικό ατομικό δικαίωμα όπως επίσης και η οικονομική ελευθερία, η οποία περιορίζει τη προσωπική ελευθερία στη στενή έννοιά της.

Η άμεση αυτή προσωπική ελευθερία του ατόμου διακρίνεται από την ελευθερία αναπτύξεως της προσωπικότητας. Και αυτό γιατί η πρώτη είναι αμυντικό, αποθετικό δικαίωμα, ενώ η δεύτερη όντας ευρύτερη, αρχίζει από το status negativus και περνάει μέσα στο status activus: στο δικαίωμα συμμετοχής στην άσκηση της δημόσιας εξουσίας.

5. ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ

A) ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΟΧΥΡΩΣΗ

Εκτός από τις ειδικές διατάξεις για τη προστασία των επιμέρους ελευθεριών το Σύνταγμα περιέχει μια γενική κατοχύρωση της αναπτύξεως της προσωπικότητας. Σύμφωνα με το άρθρο 5 παρ. 1 «καθένας έχει δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα τη προσωπικότητά του και να συμμετέχει ελεύθερα

στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας, εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και δεν παραβιάζεται το Σύνταγμα ή τα χρηστά ήθη».

Βέβαια η διάταξη αυτή έχει επικουρική εφαρμογή, δηλαδή εφαρμόζεται μόνο σε περιπτώσεις όπου το Σύνταγμα δεν περιέχει ειδικές διατάξεις. Και αυτό γιατί η επίκλησή της μαζί με ειδικές συνταγματικές διατάξεις είναι ερμηνευτικά περιττή και επομένως εσφαλμένη.

Η παραπάνω κατοχύρωση της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας αφού συνδυαστεί με τις κατοχυρώσεις της ανθρώπινης αξίας και της αξιοπρέπειας του ανθρώπου, καταλήγουν να προστατεύουν πλευρές της ανθρώπινης προσωπικότητας, οι οποίες δεν αναφέρονται στις ειδικότερες εγγυήσεις των ατομικών δικαιωμάτων.

B) ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ

Με το άρθρο 5 παρ. 1 του Συντάγματος κατοχυρώνεται το δικαίωμα του ατόμου να αναπτύσσεται ως άνθρωπος. Με την αναφορά του αυτή το Σύνταγμα δεν προστατεύει μόνο εξυψωμένες εκφάνσεις της ανθρώπινης ζωής ή μόνο εκφάνσεις της προσωπικότητας, οι οποίες συντείνουν στην προαγωγή ή τη βελτίωση αυτής. Προσωπικότητα εδώ είναι η ιδιότητα του ανθρώπου ως προσώπου, ως ελέγχου δηλαδή και εξατομικευμένου όντος.

Επομένως λοιπόν το εν λόγω άρθρο δεν έχει σχέση με το άρθρο 16 παρ. 2 του Συντάγματος, με το οποίο ορίζεται η αγωγή ή η παιδεία και οι σκοποί της ως μέσα ανάπτυξης της προσωπικότητας.

Επιπλέον στο άρθρο 5 παρ. 1 δεν αναγνωρίζεται απλά η νομική προσωπικότητα του ανθρώπου, η ιδιότητά του δηλαδή ως «υποκειμένου δικαίου», ως φορέα δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, κάτι, το οποίο εμπεριέχεται στη συνταγματική προστασία της αξίας του ανθρώπου, καθώς και στο άρθρο 34 του ΑΚ. Δεν αναφέρεται άλλωστε στην υπόσταση της προσωπικότητας, την οποία προϋποθέτει, αλλά στην ανάπτυξή της και μάλιστα με τη συμμετοχή της στην οικονομική, κοινωνική και πολιτική ζωή της χώρας.

Συμπληρωματικά το άρθρο αυτό κατοχυρώνει τη γενική ελευθερία της συμμετοχής στη ζωή της χώρας. Με την ελευθερία αυτή είναι ασυμβίβαστα

νομοθετικά και διοικητικά μέτρα που την παρακωλύουν. Με αυτό τον τρόπο θεσμοθετείται η γενική ελευθερία αναπτύξεως προσωπικότητας.

Γ) ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΜΜΕ

Η σύγκρουση δύο συνταγματικά κατοχυρωμένων αξιών: της ελευθερίας των ΜΜΕ αφενός και της αξίας του ανθρώπου αφετέρου είναι πρόδηλη στη σύγχρονη κοινωνία. Κάθε εκδήλωση της ανθρώπινης υπόστασης έρχεται σε επαφή με τα ΜΜΕ. Πολιτική, οικονομία, τέχνες, επιστήμη, θρησκεία, αθλητισμός, διαφήμιση αποτελούν τομείς, οι οποίοι προσελκύουν το ενδιαφέρον των ΜΜΕ, τα οποία μεταδίδουν ειδήσεις ενώ συγχρόνως εκφέρουν γνώμες και κρίσεις. Ακόμη τη δημοσιότητα αφορούν όχι μόνο πολιτικά γεγονότα αλλά και συμβάντα για τα οποία υπάρχει ενδιαφέρον από το κοινωνικό σύνολο ή μέρος αυτού. Τα γεγονότα αυτά επιδιώκουν να καλύψουν τα ΜΜΕ.

Τα προαναφερθέντα δικαιώματα και η ελεύθερη ανάπτυξή τους εισέρχονται στο πεδίο του ιδιωτικού δικαίου, όπου αρκετές γενικές ρήτρες και αόριστες νομικές έννοιες χρήζουν ερμηνείας και έχουν ανάγκη πληρώσεως από τις αρχές που καθιερώνουν τα ατομικά δικαιώματα. Με τη πλήρωση και ερμηνεία των διατάξεων αυτών, τα ατομικά δικαιώματα μετατρέπονται σε έννομο αγαθό του ιδιωτικού δικαίου και αποκτούν αυξημένη τυπική ισχύ

Ειδικότερα, το άρθρο 5 παρ. 1 του Συντάγματος (ελευθερία ανάπτυξης της προσωπικότητας), όπως και οι συνταγματικές αρχές των άρθρων 2 παρ. 1 (σεβασμός και προστασία της αξίας του ανθρώπου), 7 παρ. 2 (απαγόρευση προσβολής της ανθρώπινης αξιοπρέπειας), 9 παρ. 1 (προστασία του ασύλου και της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής) και 19 (απαραβίαστο του απορρήτου των επιστολών και της ελεύθερης ανταπόκρισης ή επικοινωνίας) επενεργούν άμεσα στις σχέσεις ιδιωτικού δικαίου, μέσω του πλέγματος των διατάξεων για την προστασία της προσωπικότητας και κυρίως μέσω της ΑΚ 57, κατοχυρώνοντας με συνταγματική ισχύ την προστασία των αγαθών της προσωπικότητας.

Έπειτα από διάφορες επιρροές, όπως από το γαλλικό αστικό κώδικα του 1804, κι έπειτα από πολλές αναφορές και τροποποιήσεις, όπως αυτές του 1968-69 (αναφορά στον Υπουργό Δικαιοσύνης) και τη τροποποίηση του

άρθρου 9 παρ. 2 του code civil τον Ιούλιο του 1970, εφεξής αναγνωρίζεται δικαίωμα βάσει του οποίου νομιμοποιείται ο φορέας να αξιώσει σεβασμό του ιδιωτικού του βίου, ανεξάρτητα από τη πρόκληση ηθικής ή περιουσιακής ζημίας. Στο δικαίωμα περιλαμβάνεται και η εικόνα του προσώπου. Εν προκειμένω στο γαλλικό δίκαιο το ενδιαφέρον του κοινού για πληροφόρηση έρχεται σε δεύτερη μοίρα, σε αντίθεση με το ελληνικό και το γερμανικό δίκαιο.

Στη προστασία του προσώπου συμπεριλαμβάνονται όλες οι εκφάνσεις τις προσωπικότητάς του, το όνομα, η εικόνα, ο ιδιωτικός βίος κτλ, που καλύπτονται όχι μόνο με τις αξιώσεις άρσεως και παραλείψεως, αλλά και μέσω της αδικοπρακτικής ευθύνης του προσβολέα. Σε επίπεδο νομολογίας διαφαίνεται η τάση περιορισμού της ελευθερίας του τύπου, σε περιπτώσεις όπου αυτή συγκρούεται με τη προσωπικότητα.

Οι αξιώσεις που πηγάζουν από το δικαίωμα της προσωπικότητας συνίστανται στην άρση, παράλειψη, επανόρθωση και αποκατάσταση της περιουσιακής ζημίας. Οι αξιώσεις άρσεως και παραλείψεως δεν προϋποθέτουν υπαιτιότητα, ενώ η ευθύνη αποζημίωσης είναι υποκειμενική.

Η επέμβαση στα προστατευόμενα αγαθά της προσωπικότητας περικλείει από μόνη της υπαιτιότητα εκτός εάν λόγοι καταστάσεως ανάγκης επιβάλλουν στάθμιση συμφερόντων, όπως για παράδειγμα σε περίπτωση συγκρούσεως της τιμής με την ελευθερία εκφράσεως της γνώμης. Βέβαια στη στάθμιση των αγαθών προσωπικότητα – ελευθερία έκφρασης των ΜΜΕ σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν και οι συναλλακτικές υποχρεώσεις των ΜΜΕ, οι οποίες απορρέουν από τους σχετικούς κώδικες δεοντολογίας, τις γενικές ρήτρες και τις ειδικές ρυθμίσεις νόμων περί ΜΜΕ.

Δ. ΜΕΣΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ

Στα μέσα προστασίας της προσωπικότητας έναντι των ΜΜΕ ανήκουν:

α. Το δικαίωμα απαντήσεως και επανορθώσεως και η συναφής αγωγή προς εκτέλεση του δικαιώματος απαντήσεως.

β. Η αξίωση για άρση της προσβολής και η παράλειψή της στο μέλλον, καθώς και η προληπτική αξίωση για παράλειψη, οι οποίες συνιστούν αμυντικά μέσα προστασίας του προσώπου και

γ. Οι αξιώσεις αποζημίωσης, ικανοποίησης της περιουσιακής ζημίας και απόδοσης του κέρδους, που αποτελούν τα αποκαταστατικά ένδικα μέσα.

6. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΓΝΩΜΗΣ

A) ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΟΧΥΡΩΣΗ

Στο άρθρο 14 του Συντάγματος κατοχυρώνεται το δικαίωμα της εκφράσεως και διαδόσεως των στοχασμών προφορικώς, εγγράφως και διά του τύπου. Επίσης διακηρύσσεται η ελευθερία του τύπου και απαγορεύεται η λογοκρισία και κατ' αρχήν η κατάσχεση εντύπων. Στο άρθρο 15 ρυθμίζονται ιδιαίτερες μορφές εκφράσεως της γνώμης: η ραδιοτηλεόραση, η φωνογραφία και ο κινηματογράφος.

Το γεγονός ότι ο κάθε άνθρωπος έχει και εκφράζει γνώμες, αποτελεί συστατικό στοιχείο της προσωπικότητάς του. Η έκφραση της γνώμης αφενός είναι η κατ' εξοχήν εκδήλωση της ανθρώπινης προσωπικότητας και αφετέρου το σπουδαιότερο μέσο ανθρώπινης επικοινωνίας. Αποτελεί τόσο αξίωση για το κράτος, όσο και πολιτικό δικαίωμα προσλαμβάνοντας θετικό περιεχόμενο.

α. Μορφές της ελευθερίας της γνώμης⁵

ι. 1^η μορφή – ελευθερία διαμόρφωσης γνώμης.

Η πρώτη μορφή συνίσταται στην ελευθερία διαμόρφωσης της γνώμης, η οποία και συνδέεται με την ελευθερία της πληροφορίας. Συνεπώς η όποια επέμβαση στα δικαιώματα διαμορφώσεως γνώμης, είναι απαγορευμένη. Η απαγόρευση αυτή επιτυγχάνεται όχι μόνο με την απλή προσπάθεια ενημερώσεως και διαφωτισμού, αλλά και με τη θετική και αποθετική εκμετάλλευση της εξουσιαστικής θέσεως του κράτους.

---

⁵ Βλ. Βλάχο Γ. Κοινωνιολογία των δικαιωμάτων του ανθρώπου σελ.115επ
Δαγτόγλου Π. Ατομικά Δικαιώματα σελ.404

ii. 2^η μορφή – ελευθερία εκφράσεως της γνώμης

Δεύτερη μορφή ελευθερίας της γνώμης, είναι η ελευθερία εκφράσεως της. Με βάση αυτό, δεν αρκεί κανείς να έχει μια γνώμη, αλλά απαιτείται και να μπορεί να την εξωτερικεύει, να τη γνωστοποιεί στους συνανθρώπους του. Ως τρόποι έκφρασης στο Σύνταγμα αναφέρονται οι εξής: ο προφορικός, ο έγγραφος, διά του τύπου, με τη μορφή της τέχνης και με οποιοδήποτε άλλο μέσο. Αξίζει να σημειωθεί ότι κανείς μπορεί να εκφράζεται και σιωπηρά με κινήσεις, με συμπεριφορές, όπως και με την εμφάνιση (σημαία, στολή, κτλ).

iii. 3^η μορφή – ελευθερία διάδοσης της γνώμης

Ως τρίτη μορφή επισημαίνεται η ελευθερία διάδοσης της γνώμης, στην οποία ο ιδιώτης δεν αρκείται στην απλή και μόνη έκφραση της γνώμης, αλλά αποσκοπεί στο να τη πληροφορηθούν και να την ενστερνιστούν όσο το δυνατόν περισσότεροι συνάνθρωποί του.

B. ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ

Η χωρίς φραγμούς ανεξέλεγκτη κατοχύρωση της ανθρώπινης ελευθερίας ωστόσο θα μπορούσε να οδηγήσει στην αυθαιρεσία και την αναρχία. Γι' αυτό λοιπόν το Σύνταγμα μέσω της τριάδας των περιορισμών του άρθρου 5 παρ. 1 (μη προσβολή των δικαιωμάτων των άλλων, μη παραβίαση του ίδιου του Συντάγματος και προστασίας των χρηστών ηθών) επιχειρεί την απαραίτητη οριοθέτησή της.

7. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ

Η ελευθερία της πληροφορίας εμφανίζεται με δύο τρόπους: τον ενεργητικό και τον παθητικό. Στον πρώτο συγκαταλέγεται η ελευθερία του «πληροφορείν», ενώ στο δεύτερο η ελευθερία του «πληροφορείσθαι». Η διαφορά τους έγκειται στο ότι στην ενεργητική πλευρά συγκαταλέγονται η διαφήμιση και οι ειδήσεις, ορθές ή εσφαλμένες, ενώ στη παθητική η ελευθερία αναζητήσεως, συλλογής και λήψης πληροφοριών με τον ενδεχόμενο, αλλά όχι αναγκαίο, σκοπό της περαιτέρω πληροφορήσεως άλλων.

Ως πληροφορία λοιπόν θεωρείται κάθε αντικείμενο γνώσης εφόσον προέρχεται από γενικά προσιτές πηγές πληροφοριών (ραδιοτηλεόραση, κινηματογράφος, θέατρο, εκθέσεις, αφίσες, προκηρύξεις, κτλ). Αντίθετα, όσα αφορούν τις ιδιωτικές πηγές ο κάτοχος αποφασίζει αν και σε ποιο βαθμό αυτές είναι προσιτές σε άλλους.

Όσον αφορά την ελευθερία του Τύπου ειδικότερα, αυτή κατοχυρώνεται συνταγματικά με τη διάταξη του άρθρου 14 παρ. 2 προκειμένου να εξυπηρετηθεί το συμφέρον του κοινωνικού συνόλου για πληροφόρηση. Με αυτόν τον τρόπο παρέχονται οι αναγκαίες εγγυήσεις για την απρόσκοπτη διαφύλαξη ξένων συμφερόντων και όχι για το συμφέρον των συγκεκριμένων φορέων, δηλαδή του ίδιου του Τύπου.

8. ΡΑΔΙΟΤΗΛΕΟΡΑΣΗ⁶

Το ολοένα αυξανόμενο ενδιαφέρον της κοινής γνώμης για πληροφόρηση από τα ΜΜΕ οδήγησε στη θεσμοθέτηση από το Σύνταγμα του άμεσου κρατικού ελέγχου της ραδιοτηλεόρασης. Με αυτό τον τρόπο εξασφαλίζεται ο σεβασμός της αντικειμενικότητας, της ισότητας και της ποιότητας στα ραδιοηλεκτρονικά προγράμματα των οποίων την τήρηση ο συνταγματικός νομοθέτης αρνήθηκε να εμπιστευτεί σε ιδιωτικούς φορείς.

Αν και η ραδιοτηλεόραση αποτελεί τον κύριο φορέα έκφρασης και προβολής της σάτιρας, εν αντιθέσει με το Τύπο το Σύνταγμα δεν κατοχυρώνει υπέρ αυτής ελευθερία έκφρασης, όντας άμεσα ελεγχόμενη από κρατικούς φορείς.

Σκοπός της ραδιοτηλεόρασης κατά το Σύνταγμα είναι η μετάδοση πληροφοριών και ειδήσεων, καθώς και προϊόντων του λόγου, χωρίς να αποκλείονται βέβαια εκπομπές άλλου περιεχομένου. Η συνταγματική αποστολή της ραδιοφωνίας, κατευθύνεται στην ποιοτική στάθμη των εκπομπών, ώστε αυτές να συμβάλλουν στην πολιτιστική ανάπτυξη της χώρας. Για τους λόγους αυτούς έχει συσταθεί το Ε.Σ.Ρ., το οποίο επεμβαίνει καθημερινά προκειμένου να εξασφαλίσει το ποιοτικό επίπεδο των προγραμμάτων.

---

⁶ Αλιβιζάτος Ν. Κράτος και Ραδιοτηλεόραση σελ. 21, επ.

ΒΑΣΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στη σύγχρονη εποχή τα ΜΜΕ εμφανίζονται οι κύριοι υποστηρικτές της σάτιρας, εφόσον προωθούν τον καυστικό σχολιασμό προσώπων της επικαιρότητας. Το ενδιαφέρον του κοινού για τη ζωή των προσώπων της επικαιρότητας πολλές φορές επεκτείνεται και σε πιο ενδόμυχα θέματα, τα οποία δεν έχουν καμία σχέση με την ιδιότητα ή τη μορφή του λειτουργήματος, που αυτά ασκούν. Λόγω αυτού προκύπτει το θέμα της σύγκρουσης της ελευθερίας της έκφρασης και της προστασίας της προσωπικότητας. Με βάση τα όσα αναφέρθηκαν αξίζει να σημειωθεί πως τα πρόσωπα της επικαιρότητας οφείλουν να ανέχονται επεμβάσεις, οι οποίες όμως δικαιολογούνται από το ενδιαφέρον της κοινής γνώμης. Έτσι λοιπόν η γνώση του προσωπικού βίου των προσώπων της επικαιρότητας πρέπει να μην αγγίζει τη σφαίρα του απορρήτου των προσώπων αυτών. Όλα αυτά βέβαια προϋποθέτουν το γεγονός πως η ελευθερία έκφρασης των ΜΜΕ δεν μπορεί ποτέ να εξισωθεί με την ελευθερία συκοφαντικής δυσφήμισης ή εξύβρισης.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το δικαίωμα ελεύθερης έκφρασης του τύπου συχνά πραγματώνεται με τη σάτιρα. Το γεγονός αυτό θέτει πολλά ερωτήματα σχετικά με τα όρια της σάτιρας και κατά πόσο αυτή μπορεί να επεμβαίνει στην ιδιωτική σφαίρα του κάθε ατόμου, που ασχολείται με τα κοινά. Τα ερωτήματα αυτά απαντώνται αν αναλογιστεί κανείς πως όλα τα θιγόμενα δικαιώματα μπορούν να προστατευτούν παράλληλα χωρίς να υπάρχει προσβολή, αν το καθένα από αυτά δεν εισέρχεται στη σφαίρα επιρροής του άλλου. Έτσι λοιπόν το δικαίωμα της προσωπικότητας μπορεί να περιοριστεί, εφόσον αυτός ο περιορισμός να

φτάσει τα όρια της παρανομίας, και το δικαίωμα της ελεύθερης έκφρασης να μην ασκείται καταχρηστικά.

SUMMARY

The right of free expression of the press is often realized through satire. This brings up a lot of questions about the limits of satire and to what extent it can interfere in the private domain of each individual, that deals with the public affairs. These questions can be answered if one considers that all the offended rights can be protected avoiding offence at the same time if each one of these does not enter the sphere of influence of the other. As a result, the right of one's free development of personality can be limited to the extent that this

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

Αστικός Κώδικας:ΑΚ

Βλέπε:Βλ

Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης:ΕΣΡ

Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης:ΜΜΕ

Παράγραφος:παρ

Ποινικός Κώδικας:ΠΚ

Σελίδα:σελ

Σύνταγμα:Σ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1.Αλιβιζάτος Ν. Κράτος και Ραδιοτηλεόραση σελ. 21, επ.
- 2.Βλάχος Γ. Κοινωνιολογία των δικαιωμάτων του ανθρώπου σελ.115επ
- 3.Δαγτόγλου Π. Ατομικά Δικαιώματα σελ.404
- 4.Μιχαηλίδης-Νουαρός Γ. Το απαραβίαστο του ιδιωτικού βίου και η ελευθερία του τύπου σελ.387
- 5.Μπαμπινιώτης Λεξικό
- 6.Φίλιας Β. Η ελευθερία του τύπου έναντι του δικαιώματος επί του ιδιωτικού βίου σελ.39, επ.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΦΟΙΤΗΤΩΝ ΑΠΟ ΤΟ ΙΝΤΕΡΝΕΤ

- 1.Χρόνη Αναστασία – Σάτιρα και Προσωπικότητα
- 2.Κοκκινάκη Καλλιόπη – Σάτιρα και Προσωπικότητα